Център за семиотични и културни изследвания

*

*е*БИБЛИОТЕКА

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ

ИЗ “ИСТОРИЯ НА ВИЗАНТИЯ” (ПЪРВА ЧАСТ)
ОТ ДИМИТЪР АНГЕЛОВ

е-издание на Център за семиотични и културни изследвания
2012
www.cssc-bg.com

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

ОБРАЗОВАНИЕТО ВЪВ ВИЗАНТИЯ: УЧИЛИЩА ЗА ОБЩО ОБРАЗОВАНИЕ

За разлика от Западна Европа, където след рухването на Римската империя и образуването на германските държави грамотността изчезнала почти напълно, във Византия през IV-VI век се запазил значителен слой образовани хора. В редица градове, а дори и в някои села имало училища, в които децата се обучавали, за да добият елементарни и по-общи познания, а в по-големите градски центрове (като Цариград, Александрия и др.) съществували и висши школи за получаване на по-специално и разширено образование.

Съгласно с обичайната практика децата тръгвали на училище обикновено на седем години, но имало случаи и на пет или шест години. Най-напред те постъпвали в един първоначален отдел, за да получат там ***основно образование***. Учели се да четат и пишат, получавали познания по смятане, пеене и история. По история се запознавали с някои събития из миналото на гърците (Троянската война, войните с персите и др.)

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

След преминаване на първоначалния курс, който траел обикновено три години, някои ученици влизали в по-горен курс, за да получат т. нар. «***окръглено образование***», означавано някога и с името «***светско образование***». Там преподавали по-добре подготвени и по-специализирани учители, които носели съобразно с преподаваните от тях предмети различни имена: граматик, ретор, философ.

В по-горния отдел, който съществувал преди всичко в училища из градовете, учениците изучавали в продължение на 3-4 години последователно три предмета: *граматика, реторика и философия*. Най-напред започвали с *граматиката*. С помощта на учебници те се запознавали с най-важните въпроси на фонетиката, морфологията и синтаксиса на гръцкия език, като отделяли особено внимание на правописа. След това започвали да изучават стари гръцки поети, писатели и историци. Четени били откъси от Илиадата и Одисеята, от произведенията на Пиндар, Хезиод, Есхил, Еврипид, Херодот, Тукидит, Ксенофонт и др. Трябва да се отбележи, че някои от представителите на църквата и видни богослови като Пахомий, Исидор, Пелисиот, Леонций Византийски и др. били против изучаването на книги от езическата древност, но други като Василий Велики, Климент Александрийски и пр. смятали, че може и от древните произведения да се научи нещо полезно. Това становище преобладавало и под негово влияние била запазена тази по-разширена програма на занимания с граматика.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

След приключването на граматиката идвал ред на *реториката*, т.е. на изкуството да се говори добре и красиво. За византийците този предмет имал не само общообразователна стойност, но и важно практическо приложение. Реторически витиеват стил бил нужен на онези, които се подготвяли за духовници, а също така за адвокатите, съдиите, посланиците в чужди страни и пр. За образец на реторическото изкуство били изучавани творбите на Демостен, Либаний, по-късно на Теофилакт Симоката и др.

«***Закръгленото образование***» се приключвало с изучаването на *философия*. Под това понятие през тогавашната епоха се подразбирали не само философските дисциплини в днешния смисъл на думата, но и редица други предмети, обединени под общото название «*математика*», а именно: *аритметика, геометрия, музика, астрономия, география, естествознание*. По такъв начин, изучавайки «*философия*», учениците се запознавали в действителност с всички съществуващи тогава клонове на научното знание и тяхното образование наистина се «*окръглявало*».

От чистите философски дисциплини били изучавани логика, етика, догматика и метафизика, и то главно въз основа на съчиненията на Аристотел и Платон, както и на произведения на техните продължители и коментатори (Ямблих, Прокъл, Амоний и др.).

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

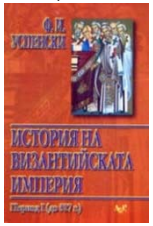

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

Геометрията се преподавала въз основа на учебниците на известния гръцки учен от елинистическия период Евклид, а в *аритметиката* се изучавали главно творби на Никомах, на Питагор и на други антични математици. Вмъквани били обаче и нови елементи при обясняването на един или друг въпрос, което ставало главно под влияние на религията.

По *география* и *астрономия* били преподавани знания въз основа предимно на книгите на Птоломей. Прокарвана била последователно геоцентричната теория, че Земята е център на вселената и около нея се движат останалите тела. Значително място било отделяно на изучаването на *зоология* и *ботаника*. Това ставало главно въз основа на трудовете на Аристотел и на някои негови продължители. Давани били и елементарни познания по *медицина*. По *музика* били изучавани въпроси за видовете тонове, за мелодични и амелодични съзвучия и пр. Преподаването на музика имало важно практическо знанчение предимно за нуждите на църквата. Ето защо този предмет бил на почит.

В кръга на «*математическите науки*» влизало и преподаването на *история*. На учениците се давали знания главно около древната история на Елада и победите на гърците над персите. Наред със светската история се изучавала и история на църквата. Изучавали се и някои подробности из античната митология.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

ОБРАЗОВАНИЕТО ВЪВ ВИЗАНТИЯ: ВИСШИ ШКОЛИ «УНИВЕРСИТЕТИ»

Наред с общообразователните училища в ранна Византия съществували и няколко висши школи, в които се преподавали по-разширено различни дисциплини. Питомците на тези висши школи, които можем да означим условно с думата «студенти», се подготвяли в тях за специални професии (медицина, право, философия, граматика и т.н.), за да заемат след това съответни служби в държавата или да започнат частна практика.

Най-известни от по-старите висши школи, наследени още от елинистическата епоха, били школите в Александрия, Атина, Антиохия и Бейрут. В ***Александрийската школа*** били четене лекции по математика, астрономия и медицина. Особена слава имала тя като център на медицинското образование. ***Атинската школа*** пък била прочута главно със своите преподаватели по реторика, граматика и философия. ***В Антиохия*** с най-голяма известност се ползвали лекциите по реторика, а ***висшата школа в Бейрут*** била всепризнат център на юридическите науки. През IV век имало висши школи и в малоазийските градове Кизик, Анкира, Ефес и Сарди, където били преподавани философски дисциплини. Висши школи имало и в Кесария и Газа (в Палестина). Известен преподавател по реторика в Газа бил Прокопий (VI век).

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

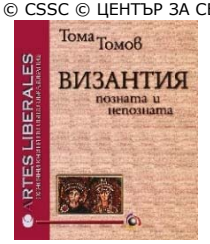

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

Постепенно като най-важен център на висшето образование започнала да се издига школата в Цариград. Тази школа била изградена през IV век, но истинска организация получила по времето на Теодосий II чрез издаден за целта специален указ (през 425 г.). В нея били изградени 31 катедри: 10 – за преподаване на гръцка граматика, 10 – за латинска граматика, 5 – за изучаване на гръцка реторика и 3 – за латинска, 1 – за преподаване на философия, 2 – за юридически науки. На назначаваните там професори били давани добри възнаграждения. Те образували затворена корпорация по подобие на корпорациите на лекарите и на държавните адвокати. Всеки си имал собствена работна стая и носел специално служебно облекло.

Висшата школа в Цариград привличала многобройни студенти, а също така и най-добрите специалисти в цялата империя, които получавали там преподавателски места. Често пъти в нея гостували професори от други школи (ат Бейрут, Атина, Александрия и др.), за да изнесат свои лекции.

След затварянето на школата в Атина през 529 г. Цариградското висше училище останало без съперник на Балканския полуостров. Това повишило още повече неговото значение и го превърнало в най-оживени научен и преподавателски център.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

Както се вижда от казаното дотук, образованието във Византия през IV-Vi в. стояло на високо равнище. Независимо от силната роля на църквата светските елементи в това образование не били отстранени. Античното наследство в областта на литературата и науката продължавало да оказва благотворно въздействие и да формира, макар и в значително осакатяван от религията вид, съзнанието на учениците в общообразователните училища и на студентите във висшите школи.

Труден за разрешаване поради липса на достатъчно данни е въпросът, до каква степен образованието във Византия през разглежданата епоха е било всеобщо явление и дали то не е представлявало привилегия само на тесен слой хора. Ако се съди по известия главно на хагиографски паметници, в които се говори за училища в села и градове, може да се предположи, че елементарната грамотност е била силно разпространена. На тези данни обаче не следва да се придава изключително значение. Има по-достоверни сведения (например 73-та новела на Юстиниан I, пасажи у някои историци и пр.), от които се вижда, че далеч не всички жители на империята са знаели да четат и да пишат. Неграмотни са били дори някои императори като Юстин I и Михаил III. Неграмотността е била особено силна сред жените, тъй като те по правило по-рядко ходели на училище. От данните на изворите може да се види, че в тия школи отивали главно синовете на аристократи или на богати граждани.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

ОБРАЗОВАНИЕТО ВЪВ ВИЗАНТИЯ: МАТНАУРСКАТА ШКОЛА

През VII век загубила предишното си значение висшата школа в Цариград. От център на светска наука тя се превърнала предимно в средище за богословски занимания и нейните преподаватели били все духовни лица. Това преобразуване на школата в теологически факултет станало по време на царуването на Ираклий (610-641). Тъй като била вече предимно черковно учреждение, школата започнала да се нарича *„вселенско училище*“, а нейният главен ръководител получил названието *„вселенски учител“.* Такъв бил Стефан Александрийски.

По време на царуването на Лъв III (717-741), когато започнала борбата срещу иконите, преподавателите в тази школа начело със своя пръв ръководител заели враждебно становище спрямо политиката на императора. Раздразнен, той заповядал школата да бъде затворена и да прекрати дейността си. След стихването на споровете между иконоборци и иконопочитатели се създали по-нормални условия за запазването на културното творчество и се усилил интересът към светските знания. Преситено от безконечните разпри „за“ и „против“ иконите, византийското общество обърнало по-сериозно поглед към светската наука и литература, към постиженията на античността.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

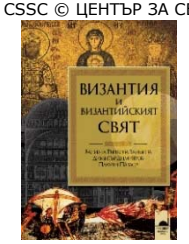

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

Израз на засилените интереси към светската култура се явява възстановяването на висшата школа в Цариград и превръщането ѝ отново в средище на научната мисъл. Това станало вероятно по времето на император Теофил (829-842). Новата школа получила името «***Магнаурско училище***», тъй като се помещавала в двореца Магнаура. През 843 г. като изтъкнат професор в нея дошъл Лъв Математик, който преди това бил Солунски митрополит. В школата се преподавали всички познати тогава светски науки: *граматика, геометрия, аритметика, философия, реторика, астрономия* и пр. Един от най-способните студенти по това време бил младият Константин (Кирил). Той изучил, както се споменава в неговото Пространно житие, всички «елински изкуства» (граматика, поезия, геометрия, диалектика) и всички «философски науки» (реторика, аритметика, астрономия). Негови учители били Лъв и Фотий, който по-късно станал патриарх.

Още по-голям разцвет получила ***Магнаурската школа*** през 863 г., когато с нейната организация и дейност се занимал специално всесилният тогава кесар Варда, вуйчо на Михаил III. За главен нейн ръководител (*ректор*) бил поставен Лъв Математик. Школата запазила и занапред своя характер на учебно заведение, в което се преподават преди всичко светски знания. Лъв четял лекции по философия, аритметика, геометрия, астрономия и музика. Негови ученици били еодор, Теодегий и Кометас – първият преподавал геометрия, вторият астрономия, а третият граматика.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО

ОБРАЗОВАТЕЛНАТА ИДЕЯ ВЪВ ВИЗАНТИЯ (IV-IX век)

Текстът е по: Димитър Ангелов. История на Византия. Първа част. София, Наука и изкуство, 1976, 382 с. Фотографиите са от интернет със свободен публичен достъп. Всички права на автора и издателя са запазени. Презентацията е с образователна цел и е предназначена за студентите от НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, които изучават модул „Средновековие“.

© CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИОТИЧНИ И КУЛТУРНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ © CSSC © ЦЕНТЪР ЗА СЕМИО